

УДК 657:339.743

Гринь Вікторія Петрівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Облік та оподаткування»
Державний вищий навчальний заклад
«Запорізький національний університет»
Міністерства науки та освіти України*

Гринь Виктория Петровна

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры «Учет и налогообложение»
Государственное высшее учебное заведение
«Запорожский национальный университет»
Министерства науки и образования Украины*

Grin Victoria

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation
Zaporizhzhia National University
of the Ministry of Science and Education of Ukraine*

Комарова Ксенія Вячеславівна

*студентка Державного вищого навчального закладу
«Запорізький національний університет»
Міністерства освіти і науки України*

Комарова Ксения Вячеславовна

*студентка Государственного высшего учебного заведения
«Запорожский национальный университет»
Министерства образования и науки Украины*

Komarova Kseniya

*Student of the Zaporizhzhia National University
of the Ministry of Science and Education of Ukraine*

**ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ
ТА КОНТРОЛЮ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ**

**ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА
И КОНТРОЛЯ ВАЛЮТНЫХ ОПЕРАЦИЙ**

**WAYS OF IMPROVEMENT ACCOUNTING AND
THE CONTROL OF CURRENCY TRANSACTIONS**

Анотація. Інтеграція України в Європейський союз зумовила необхідність в дослідженні специфіки валютних операцій, які, в свою чергу, характеризуються ризикованістю і складністю проведення. У міжнародній практиці до цих пір не існує єдиної універсальної схеми обліку валютних операцій, і зарубіжні країни використовують різні методи відображення операцій з іноземною валютою.

У даній науковій статті розкрито сутність проблем відображення обліку та контролю валютних операцій, проаналізована діюча методика їх обліку та запропоновано методичні підходи, спрямовані на підвищення якості бухгалтерського обліку для потреб подальшого ефективного управління.

Ключові слова: валютні операції, курсові різниці, валютний курс, облік операцій в іноземній валюті, зовнішньоекономічна діяльність підприємств, облікова політика, внутрішній контроль.

Аннотация. Интеграция Украины в Европейский союз обусловила необходимость в исследовании специфики валютных операций, которые, в свою очередь, характеризуются рискованностью и сложностью проведения. В международной практике до сих пор не существует единой универсальной схемы учета валютных операций, и зарубежные страны используют различные методы отражения операций с иностранной валютой.

В данной научной статье раскрыта сущность проблем отражения в учете и контроле валютных операций, проанализирована действующая методика их учета и предложены методические подходы, направленные на повышение качества бухгалтерского учета для нужд дальнейшего эффективного управления.

Ключевые слова: валютные операции, курсовые разницы, валютный курс, учет операций в иностранной валюте, внешнеэкономическая деятельность предприятий, учетная политика, внутренний контроль.

Summary. Integration of Ukraine into the European Union resulted in the formation of necessity in the study of specific foreign currency transactions, which, in turn, characterized riskiness and complexity of implementation. In international practice, there is still no single universal scheme accounting currency transactions and foreign countries use different methods for displaying foreign exchange operations.

In this scientific article essence problems of accounting and control of foreign currency transactions, analyzes the current method of accounting and methodical approaches aimed at improving the quality of accounting needs for further effective management.

Key words: currency transactions, exchange rate differences, exchange rate, accounting of operations in foreign currency, foreign economic activity of enterprises, accounting policy, internal control

Постановка проблеми. Протягом останніх років значно активізувалася зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання. Насамперед, це явище обумовлюється інтеграцією України до Європейського союзу. У процесі здійснення експортно-імпорتنих операцій і проведення відповідних розрахунків, ефективність операцій в іноземній валюті суттєво коливається через недосконалість валютного ринку в Україні та девальвацію гривні, в умовах нестабільного економічного та політичного середовища. За таких умов пошук можливих шляхів підвищення ефективності операцій в іноземній валюті потребує максимального використання усіх наявних важелів впливу, в тому числі обліку та контролю як основних джерел інформації для прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень. Це відповідно зумовлює необхідність удосконалення облікового забезпечення операцій в іноземній валюті й відображення їхніх результатів у фінансовій звітності підприємств. Нагальною потребою є вироблення рекомендацій щодо державного регулювання та внутрішнього контролю операцій в іноземній валюті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі проблеми удосконалення механізму здійснення операцій в іноземній валюті у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств відображені, зокрема у працях Л. І. Бабій, Ф. Ф. Бутинця, В. Т. Венцеля, І. А. Волкової, С. Ф. Голова, Т. П. Демчук, В. А. Дерія, І. В. Жиглей, Л. І. Жидаєвої, Л. І. Ірхи, Л. М. Кіндрацької, П. О. Куцика, В. В. Філіна та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для прийняття стратегічних, тактичних і оперативних рішень в управлінні зовнішньоекономічними операціями підприємства необхідна своєчасна, повна та достовірна аналітична інформація, яка може бути

забезпечена лише за умов належної організації бухгалтерського обліку.

З метою підвищення достовірності оцінки валютних операцій введено додатковий критерій визнання — дата здійснення операції. Під критерієм визнання розуміється день набуття підприємством права, згідно законодавства або договору, на підставі первинних документів відображати в бухгалтерському обліку відповідні об'єкти [2, с. 48].

Підприємства, які ведуть зовнішньоекономічну діяльність потребують удосконалення облікових реєстрів в частині ведення їх за кожною іноземною валютою в аналітичних розрізах, запропоновано формувати оборотний та сальдовий баланси за видами валют. Впровадження у практику запропонованих рекомендацій підвищить аналітичність обліку, достовірність інформації про валютні операції, що відображається в фінансовій звітності, та сприятиме ефективному управлінню зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

В Україні використовується монетарно-немонетарний метод обліку курсових різниць. Проте на більшості українських підприємств поділ статей в іноземній валюті на монетарні та немонетарні не здійснюється. Основними причинами такої ситуації є суттєві розбіжності між бухгалтерським обліком і податковими розрахунками. Межа між монетарністю та немонетарністю активів та пасивів є досить умовною, особливо в частині заборгованості в іноземній валюті. У зв'язку з цим наголошено на необхідності чітко визначати спосіб її погашення. Особливо важливим є те, що таку інформацію можна отримати лише з умов укладеного з нерезидентом договору [3, с. 120].

Доцільно використовувати методи середньозваженого курсу або послідовності сплати авансів для оцінки немонетарних статей, виражених в інозем-

ній валюті, у разі проведення часткових авансових виплат, що дозволить здійснювати реальну оцінку відповідних статей [2, с. 66]. Також, суттєвим є відображення в обліку курсових різниць відповідно до їх економічної сутності, запровадження субрахунків, форм облікових реєстрів і внутрішньої звітності з валютного контролю, що сприяє формуванню достовірної оперативної інформації про операції з іноземною валютою в аналітичному розрізі одночасно для різних груп користувачів.

При дослідженні організації договірної роботи на підприємствах виявлено, що в 40% випадків нею займаються керівники, які, як правило, не мають спеціальної економічної або юридичної освіти [2, с. 70]. У зв'язку з цим запропоновано функції з укладання зовнішньоекономічних договорів розподіляти між відділами підприємства, пов'язаними з договірною роботою в цілому та з кожною конкретною операцією зокрема. До передачі керівнику проект договору повинен візуватися всіма посадовими особами, які брали участь при його укладанні, у тому числі начальником відділу зовнішньоекономічних зв'язків, юристом і головним бухгалтером.

При укладанні зовнішньоекономічних договорів (контрактів) необхідно приділяти особливу увагу визначенню ціни контракту. Щоб уникнути частини втрат, пов'язаних зі зміною курсів іноземних валют, необхідно укладати контракти із включенням захисних валютно-цінових застережень, що сприятиме мінімізації валютних ризиків. Внаслідок здійснення розрахунків за вище зазначеними контрактами можливим є виникнення різниці між оцінкою заборгованості в момент її виникнення та погашення у валюті платежу, описане явище має назву курсові різниці [2, с. 88]. Чітке визначення курсових різниць, розробка їх класифікації і порядку розрахунку підвищить економічну змістовність даних бухгалтерського обліку відповідно до завдань управління валютними операціями.

Також необхідним є доповнення елементів облікової політики щодо валютних операцій такими статтями: перелік видів діяльності; дати визнання валютних операцій; розрізи аналітичного обліку; методи списання балансової вартості іноземної валюти; методи оцінки немонетарних статей; діяльність структурного підрозділу з валютного контролю, що забезпечує дотримання принципів бухгалтерського обліку.

Для підвищення оперативності та аналітичності обліку валютних операцій пропонуємо за кожною угодою оформлювати довідку бухгалтерії із зазначенням виду заборгованості. При цьому виникає можливість внесення коригувань у бухгалтерський облік при зміні умов погашення боргу шляхом його переведення на інший аналітичний рахунок. В такому разі можливим є здійснювати переоцінку статті за історичним курсом.

Важливим шляхом для підвищення достовірності відображення даних щодо валютних операцій є

підвищення ролі внутрішнього контролю. Зокрема виділення трьох напрямків в системі внутрішнього контролю за валютними операціями: розробка внутрішньої документації, організація раціональної структури такої системи та визначення питань, що підлягають додатковому внутрішньому контролю у зв'язку з дією норм державного валютного контролю [3, с. 123].

До внутрішньої документації, яка регулює порядок здійснення, відображення в обліку та контролю за зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, віднесено графік документообігу, наказ про облікову політику, положення про валютний контроль і посадові інструкції працівників, що відповідають за ті чи інші валютні операції.

У наказі про облікову політику слід зазначити перелік видів операцій, що належать до операційної, інвестиційної, фінансової та надзвичайної діяльності на даному підприємстві; дати визнання валютних операцій; методи списання балансової вартості іноземної валюти; розрізи аналітичного обліку для ведення кожного виду рахунків в іноземній валюті; методи оцінки немонетарних статей; порядок організації діяльності структурного підрозділу з валютного контролю.

Для створення раціональної структури системи валютного контролю необхідно враховувати особливості функціонування підприємства та його організаційної структури. Залежно від можна запропонувати або виділити окремий структурний підрозділ — відділ внутрішнього валютного контролю, за працівниками якого необхідно закріпити окремі функції, або покласти виконання функцій валютного контролю на головного бухгалтера. Таким чином, з метою одержання повної інформації про стан валютних операцій на підприємстві необхідно запровадити складання внутрішньої звітності у формі Звіту про стан системи внутрішнього валютного контролю.

Внесені пропозиції з удосконалення обліку валютних операцій підвищують його достовірність та аналітичність, але одночасно призводять до суттєвого збільшення трудомісткості облікових процедур. Відповідно, практична їх реалізація в повному обсязі можлива лише на базі використання сучасних комп'ютерних технологій.

Економічний ефект досягається за рахунок зниження ділових ризиків і максимального використання усіх ресурсів підприємства: підвищення достовірності та точності облікової інформації, оперативності обробки облікових даних та отримання звітності в будь-якому розрізі; виконання складних математичних розрахунків; забезпечення необхідними даними для аналізу валютних операцій; обробки і зберігання великої кількості однотипної інформації; здійснення вибірки інформації з великої кількості даних; покращання контролю за господарською діяльністю підприємства тощо.

Висновки та пропозиції. На даний момент часу можна стверджувати, що облік розрахункових операцій в іноземній валюті ускладнюється врахуванням коливання курсів національної грошової одиниці відносно валюти контрагентів, відображенням в обліку курсових різниць, а також відстеженням порядку купівлі та своєчасності продажу іноземної валюти.

Значна частина засобів валютного регулювання мають рівень законодавчого закріплення і є суттєвим інструментом впливу на інтереси суб'єктів підприємницької діяльності, що, власне кажучи, і визначає необхідність такого високого рівня їх правової регламентації. Водночас, регулювання валютної позиції майже не відображені на законодавчому рівні, а обов'язковий продаж валюти, який є одним із найгостріших засобів впливу на суб'єктів господарювання, запроваджено за рішенням Національного банку України, а не законом.

Таким чином, найбільш загальною пропозицією є прийняття основного акту валютного законодавства у формі Закону України «Про валютне регулювання та валютний контроль».

Чинна законодавча база України на сьогодні знаходиться на важкому шляху своєї трансформації та оновлення нормативних документів у відповідності до практики Європейського союзу. Цей процес створення реформ у майбутньому беззаперечно торкнеться й валютного законодавства, яке вже на даний момент часу потребує здійснення державного регулювання невеликою кількістю нормативних актів, які не будуть суперечити один одному, а навпаки доповнювати та більш конкретно відображати сутність тієї або іншої норми законодавства задля більш ефективного управління та контролю валютних операцій, здійснюваних суб'єктами підприємницької діяльності.

Література

1. Організація міжнародних кредитно-розрахункових відносин: Навчальний посібник / За ред. проф. Г. Г. Кірейцева. — Житомир: ЖІТІ, 2000. — 368 с., у т.ч. автора — 2,0 друк. арк.
2. Бутинець Ф. Ф., Жиглей І. В. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. Практикум для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» / 2-е вид., доп. і перероб. — Житомир: ПП «Рута», 2001. — 224 с., у т.ч. автора — 6,1 друк. арк.
3. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. — 4-е вид., доп. і перероб. — Житомир: ПП «Рута», 2002. — 688 с., у т.ч. автора — 3,77 друк. арк.